

O'ZBEKISTONDA RAQAMLI MARKIROVKALASHNING TIZIMINING ISTIQBOLLARI

Xudoyberdiyev Elbek Abdurashit o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

tel: 94 515-15-08;

e-mail: Elbek33@gmail.com.

Ushbu tezisning asosiy maqsadi O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, xususan, raqamli markirovka tizimining joriy etilishi, mahsulotlarning noqonuniy aylanishi, soxta mahsulotlar va kontrabanda bilan kurashishda muhim ahamiyatini o'zida aks ettiradi. O'zbekistonda raqamli markirovkalash tizimi, mahsulotlar va xizmatlarni ro'yxatdan o'tkazish, ular bilan bog'liq barcha operatsiyalarni onlayn monitoring qilish orqali bozorda maxsus nazoratni amalga oshirishni maqsad qiladi. Ushbu tizimning asosiy vazifalari orasida noqonuniy savdo va yuklarni kamaytirish, iste'molchilarni himoya qilish va soliq tushumlarini oshirish bor. Bundan tashqari, raqamli markirovka nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro savdo aloqalarida ham O'zbekiston mahsulotlarining sifatini ta'minlash va ularning raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatini yaratadi.

Raqamli markirovkalash tizimi – bu tovarlar va xizmatlarning har bir birligini identifikatsiya qilish, ularning kelib chiqishini va harakatini nazorat qilish uchun maxsus markirovka va raqamli kodlardan foydalanadigan tizimdir. Tizim, asosan, raqamli texnologiyalar, kodlash va ma'lumotlarni to'plashni o'z ichiga oladi, bu esa tovarlar va xizmatlarning taqdim etilish jarayonini shaffof qilishni ta'minlaydi. Raqamli markirovka yordamida iste'molchilar va nazorat organlari tovarlar haqidagi aniq va ishonchli ma'lumotlarga ega bo'lishadi, shu orqali firibgarlik, kontrabanda va noqonuniy savdoning oldini olish mumkin bo'ladi.

O'zbekiston hukumati raqamli markirovkalash tizimini 2018 yildan boshlab bosqichma-bosqich amalga oshirishni boshladi. Ushbu tizimning joriy etilishi, avvalambor, tovarlarni legallash, bozordagi noxush hodisalarning oldini olish va soliq tushumlarini oshirishga qaratilgan edi. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi va boshqa tegishli organlar tomonidan amalga oshirilgan raqamli markirovkalash tizimining joriy etilishi, birinchi navbatda, dori-darmonlar, alkogol va tamaki mahsulotlari kabi yuqori xavfli mahsulotlardan boshlandi.

2019 yil yanvar oyida, O'zbekistonda raqamli markirovkalash tizimi joriy etilgan birinchi tovarlar ro'yxati tasdiqlandi. Dori-darmonlar, alkogol va tamaki mahsulotlari shular jumlasidandir. Keyinchalik, ushbu tizim boshqa tovarlar, masalan, pishloq, meva va sabzavotlar kabi qishloq xo'jaligi mahsulotlari va boshqa iste'mol tovarlarini ham qamrab oldi. Raqamli markirovka tizimi, O'zbekiston iqtisodiyotiga turli xil ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Birinchidan, bu tizim, yurt ichidagi soxta va noqonuniy mahsulotlarni kamaytirishga yordam beradi. Tovarlarni har bir bosqichda to'liq kuzatilishi mumkin bo'lgani uchun, iste'molchilar va davlat organlari mahsulotlarning asl kelib chiqishini tekshirishi mumkin. Bu esa bozorda firibgarlik va noqonuniy savdoning oldini oladi.

Ikkinchidan, raqamli markirovka tizimi soliq tushumlarini oshirishga xizmat qiladi. Mahsulotlarning har bir birligi raqamli markirovka bilan belgilanganligi sababli, davlat organlari tovarlarning harakatini kuzatib borishadi va soliq to'lovchilarining to'lovlarini nazorat qilish imkoniga ega bo'ladi. Shu tariqa, tizimning joriy etilishi soliq yig'ish tizimini yanada shaffof qiladi va soliq daromadlarini oshiradi.

Uchinchidan, tizimning muvaffaqiyatli joriy etilishi, mamlakatning xalqaro savdo aloqalarini kuchaytiradi. Raqamli markirovkalash orqali O'zbekiston mahsulotlari xalqaro bozorlarda sifatli va ishonchli sifatida tan olinadi. Bu esa, o'z navbatida, mamlakatning eksport salohiyatini oshiradi va global raqobatbardoshligini yaxshilaydi. Raqamli markirovka tizimi o'zida bir nechta texnik komponentlarni jamlaydi. Avvalo, har bir mahsulotga o'ziga xos unikal

identifikatsiya raqami tayinlanadi. Bu raqam, asosan, QR-kod yoki Data Matrix kodi shaklida bo'ladi, u mahsulotning har bir birligini identifikatsiya qilish imkonini beradi. Har bir mahsulotning identifikatsiya raqami markirovka orqali skanerlash orqali o'qiladi va tizimga uzatiladi.

Raqamli markirovkalash jarayoni, ishlab chiqarishdan tortib, mahsulotni sotishga qadar barcha bosqichlarni o'z ichiga oladi. Har bir bosqichda mahsulotning holati va harakatini to'liq kuzatish mumkin. Tizim, shuningdek, ishlab chiqaruvchidan tovarni chakana sotuvchiga yoki iste'molchiga yetkazilish jarayonlarini monitor qiladi, bu orqali noqonuniy va soxta mahsulotlarning bozorda tarqalishiga to'sqinlik qiladi.

Raqamli markirovka tizimining muvaffaqiyatli tatbiqi uchun xorijiy tajribalar katta ahamiyatga ega. Masalan, Rossiya, Xitoy va Turkiyada raqamli markirovka tizimi muvaffaqiyatli amalga oshirilgan va mahsulotlarning legallashuvi hamda iqtisodiy nazoratni yaxshilashda muhim rol o'ynagan. Ushbu mamlakatlarning tajribasi O'zbekiston uchun ham katta o'rnak bo'lishi mumkin.

O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari esa, raqamli markirovka tizimini joriy etishda o'ziga xos xususiyatlarni taqdim etadi. O'zbekistonda kichik va o'rta bizneslar ko'p bo'lib, ular uchun tizimning amaliy joriy etilishi va uning samaradorligi muhim omil bo'lib qoladi. Shuningdek, O'zbekistonda raqamli texnologiyalarga bo'lgan qiziqishning ortishi va internet tarmog'ining kengayishi tizimning muvaffaqiyatli ishlashiga zamin yaratadi.

1-jadval

Tizimning asosiy jihatlari	Tavsiyalar va takliflar
Raqamli markirovka tizimi: Umumiy Tavsif	- Tovarlar va xizmatlar uchun unikal identifikatsiya raqami (QR-kod yoki Data Matrix kodi) tayinlash.
	- Mahsulotlar harakatini onlayn kuzatish imkoniyatini yaratish.

Tizimning asosiy jihatlari	Tavsiyalar va takliflar
	- Tizimning shaffofligini ta'minlash va firibgarliklarning oldini olish.
Raqamli markirovkalash tizimi Joriy Etish (O'zbekistonda)	- Tizimni 2018 yildan boshlab bosqichma-bosqich amalga oshirish.
	- Dori-darmonlar, alkogol, tamaki mahsulotlaridan boshlab, boshqa iste'mol tovarlariga kengaytirish.
Iqtisodiy ta'siri	- Noqonuniy savdo va firibgarliklarni kamaytirish.
	- Soliq tushumlarini oshirish va soliq yig'ish tizimini yaxshilash.
	- Xalqaro savdo aloqalarida O'zbekiston mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirish.
Texnik asoslar va jarayonlar	- Har bir mahsulotga unikal raqam berish (QR-kod yoki Data Matrix kodi).
	- Mahsulotlarning harakatini to'liq nazorat qilish va monitoring qilish imkoniyati yaratish.
Xorijiy tajriba	- Rossiya, Xitoy va Turkiyadagi raqamli markirovka tizimi tajribasini o'rganish va ulardan foydalangan holda tizimni rivojlantirish.
	- Xalqaro bozorlarda O'zbekiston mahsulotlarining ishonchliligini oshirish.

Tizimning asosiy jihatlari	Tavsiyalar va takliflar
O'zbekistondagi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitga moslashuvi	- Kichik va o'rta bizneslarni tayyorlash va ularni tizimga integratsiya qilish.
	- Internet va raqamli texnologiyalarni kengaytirish, yuqori tezlikdagi tarmoqni ta'minlash.
Tavsiyalar va takliflar	- Ishlab chiqaruvchilar va sotuvchilarga raqamli markirovka tizimi bo'yicha tayyorlov kurslari o'tkazish.
	- Tizimni mustahkamlash uchun ishonchli infratuzilma yaratish va xavfsizlikni ta'minlash.
	- Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish va O'zbekiston tizimini global bozorlarga moslashtirish.
Xulosa	- Tizimning muvaffaqiyatli joriy etilishi iqtisodiyotda o'zgarishlarga olib keladi: firibgarliklar kamayadi, soliq tushumlari ortadi, xalqaro raqobatbardoshlik oshadi.

Raqamli markirovka tizimining O'zbekistonda muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun bir qancha tavsiyalar mavjud:

Ishlab chiqaruvchilar va sotuvchilarga tayyorlov kurslari: Raqamli markirovka tizimi murakkab jarayon bo'lib, kichik va o'rta bizneslar uchun tushunish qiyin bo'lishi mumkin. Shuning uchun, bu tizimni samarali joriy etish uchun ishlab chiqaruvchilar va sotuvchilarga maxsus tayyorlov kurslari o'tkazish zarur.

Tizimni mustahkamlash: Raqamli markirovka tizimi ishlashi uchun ishonchli infratuzilma zarur. Internet tarmog'ining doimiy va ishonchli ishlashi, shuningdek, tizimdagi ma'lumotlarning xavfsizligini ta'minlash zarur.

Xalqaro hamkorlik: O'zbekistonning raqamli markirovka tizimi xalqaro tajribaga asoslangan bo'lishi kerak. Shuningdek, xalqaro bozorlar bilan hamkorlikni kengaytirish va tizimni moslashtirish muhim ahamiyatga ega.

Raqamli markirovka tizimi O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishda muhim vosita bo'lib, tovarlarning legallasishi, firibgarlik va kontrabandaga qarshi kurashishda, shuningdek, soliq yig'ish tizimini takomillashtirishda katta ahamiyatga ega. Bu tizimning muvaffaqiyatli joriy etilishi uchun texnik infratuzilma, xalqaro hamkorlik va biznesni tayyorlash masalalariga alohida e'tibor qaratish zarur. O'zbekistonning raqamli markirovka tizimi nafaqat ichki bozorni isloh qilish, balki xalqaro savdoda raqobatbardoshligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. ЛАТИПОВ, Х. А. (2024). TOVARLARNI ISHLAB CHIQARISHDA BA MARKIROVKALASHDA LAZER TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILASHTIRISH. *Журнал химии товаров и народной медицины*, 3(5), 104-111.
2. Shahboz, H. (2024). IQTISODIYOTDA RAQAMLI BIZNES BOZORI VA ELEKTRON MARKETING. *JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCH, MODERN VIEWS AND INNOVATIONS*, 1(2), 85-90.
3. Murotovich, M. F. (2023). RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI IQTISODIYOT RIVOJIGA TA'SIRI: XORIJ TAJRIBASI. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1180-1183.

